

פְּרִשָׁה דְּבָרִים

א.א.

בראשית; כי המלאכים שנתהוו במעשה בראשית ב"רוח פיו"⁴ יתברך, יש אומרים בשני, ויש אומרים בחמישי - "ועוף יעופף כו"⁵, "ועוף - זה מיכאל כו"; אבל הנשמות, שנמשכו מבחינת מחשבה, היו קודם ששת ימי בראשית.⁶ וכמאמר רז"ל:⁷ "במי נמלק? בנשמותיהן של צדיקים"⁸. ולא צדיקים לבד, אלא כדכתיב (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים". וירידתן בגוף הוא צורך עלייה.⁹

ולחבין ענין העלייה, מאחר שגם בלאו הכי "עלו במחשבה"¹⁰, הנה יש לבאר פירוש "נשמה שנתת בי טהורה היא כו"¹¹. והוא תחלת התפלה, גם קודם ל"אשר יצר"¹², כמו שכתוב בגמרא פרק בתרא דברכות, דף ס', עמוד ב'¹³: "כי מתער משנתיה"¹⁴ אומר: אלקי, נשמה שנתת בי טהורה היא כו" - פירוש:

ציון

"ציון במשפט תפדה ושיבה בצדקה"² (ישעיה א, כו):

הנה כתיב (ואתחנן ו, ו): "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום", פירוש: קאי על כל יום, כי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים"³. אך איך יבא לזה שיהיה כן?

ויובן בהקדים:

כי הנה תכלית ירידת הנשמות למלמלה, שהיו שם מקודם ששת ימי

¹ (נאמר אור ליום ב, ערב ט באב תקע"א בוויטעפסק).

נאמר גם על ידי הצמח צדק בשבת פרשת דברים תקצ"ד; תקצ"ו. נדפס גם בקונטרס "מאמר ציון במשפט תפדה" (קה"ת תשט"ו; תש"ל) בשילוב הגהות וקיצור מפרשת דברים תרכ"א (בפנים המאמר באותיות רש"י) עם הערות ומראי מקומות מכבוד קדושת אדמו"ר.

נוסח המאמר שלפנינו הוא על פי רשימת הצמח צדק. רשימתו נדפסה לראשונה בקונטרס הנ"ל מכתב יד מעתיק. וְשֵׁם בְּהַקְדַּמַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוּ"ר עַל נוֹסַח הַמְאָמֵר פְּרִשְׁמָה: "שהוא בלי הגהות הצמח צדק ובכמה שינוים. וכנראה שהוא מ"מניח" אחר, ואפשר הנחת ה"צמח צדק" עצמו, כיון שהיה בכתב יד קדש שלו. בכל אופן זהו מעיד אשר נוסחא זו יש לסמוך עליה. . ואשר בו מוכנים יותר הענינים והקישור שלהם אשר במאמר זה". ההגהות משנת תרכ"א וקטעים מרשימת הצמח צדק שאינם בלקוטי תורה - נדפסו לאחר מכן באור התורה דברים כרך א עמוד כח ואילך [ונעקתו כאן בהערות בשילוב הערות כבוד קדושת אדמו"ר בסוגרים מרובעות]. רשימת הצמח צדק נדפסה לאחר מכן באור התורה דברים כרך ו עמוד ב'קעג. מאמרי אדמו"ר הוקן תקע"א עמוד רנח.

ביאורים - אור התורה שם עמוד כז. לג.

ראה גם מאמר "ציון במשפט" תקנ"ח - מאמרי אדמו"ר הוקן נביאים עמוד כג. תקע"ו - שם עמוד כו; מאמרי אדמו"ר האמצעי - הנחות תקע"ז.

לכללות המאמר - ראה מאמרי "ציון במשפט" תשט"ו (תורת מנחם ספר המאמרים תשט"ו ע' קפז) ובשיטה שלפני המאמר. תשל"ה; תשל"ו תשמ"ד - תורת מנחם ספר המאמרים מלקט חלק ד (תמוז-אלול) עמוד קכה ואילך. תשמ"ז (ספר המאמרים תשמ"ז עמוד קפו).

החל מפרשת דברים ואילך מדובר בלקוטי תורה בכל סדרה בענין תשובה - לקוטי שיחות חלק ב עמוד 632.

"דבר פלא, שהתחלת פרשת דברים היא בדרוש על פסוק שבהפטרת הפרשה, ובהפטרך גופא בפסוק האחרון שבה" - דבור המתחיל "ציון במשפט" תשמ"ו. וראה לקוטי שיחות חלק כט עמוד 10. וְשֵׁם נִתְבָּאֵר שְׂיִיכוּת הַפֶּטֶרָה זֶה לַפְּרִשָׁת דְּבָרִים. ובשיתת שבת פרשת דברים תשמ"ח מוסיף בשולי הגליון להערה 7 (תורת מנחם התנועדות חלק ד עמוד 114): "אף שישנם דרושים של אדמו"ר הוקן על הפסוק "אלה הדברים" ועוד פסוקים בהפרשה (כמו שנדפסו באור התורה להצמח צדק) כדמוכח מהגהות הצמח צדק להדרושים".

² (ענין רבות: משפטים, פרשה ל'. ובפרשה עקב גבי "ושמר כו' החסד") (הוכא לקמן בריש הביאורים).

³ (ראה ספרי דברים ו, ו. ו. ושם יא, יג. פירוש רש"י שם. ערוך מערכת פרוזוגמא בשם [מדרש] "ילמדנו". רש"י שמות יט, א. הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

⁴ (תהלים לג, ו: "בדבר ה' שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם").

⁵ (בראשית א, כ. בראשית רבה סוף פרשה ג. זהר חלק א מו, א. מו, ב. - וראה ספר הבהיר אות כא-כב. - הערת כבוד קדושת אדמו"ר)

⁶ (כי בהדבור יש "עת לחשות" כמו שיש "עת לדבר". מה שאין בן המחשבה היא תמידית, והשכל [שהוא עצמי ולא לבוש אשר תחליפם ויחלופו] והמחשבה הם "תרון רעיון דלא מתפרשין" - הגהות תרכ"א).

⁷ (ראה בראשית רבה פרשה ח, ו. רות רבה ב, ג).

⁸ (ובמדרש רבה פרשת בראשית פרשה ח על פסוק "עם המלך במלאכתו ישובו שם - עם מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ישובו הנשמות של הצדיקים שבהן נמלק הקדוש ברוך הוא וברא את העולם" - הגהות תרכ"א)

⁹ (לקוטי ציון - היום, כי "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". הנשמות "עלו במחשבה" ולכן היו גם קודם ששת ימי בראשית, והמלאכים שהם מבחינת דיבור נתהוו בששת ימי בראשית, וירידת הנשמה בגוף צורך עלייה - הגהות תרכ"א)

¹⁰ [בדבור המתחיל "ושמתי כרכד" פרק א פירש: כי העלייה היא למעלה מהמחשבה, שהמחשבה הוא לבוש, אבל השכל הוא עצמיות. ויש גם בן בחינה שלמעלה מהשכל. ובדבור המתחיל "שחורה אני" דרוש השני פרק א פירש: כי על ידי הירידה דוקא נעשו הנשמות בבחינת "כלה" ומקבלים שפע מעצמות חכמה עילאה, כמאמר רבותינו זכרונם לברכה "ביום חתונתו - זה מתן תורה". ואפשר שני הפירושים ענין אחד. וענין מה שנתבאר מזה בהגהות לדבור המתחיל "וישב יעקב" - הגהות תרכ"א [ראה אור התורה פרשת וישב רנ"ג, ב ואילך]]

¹¹ (ברכת "אלקי נשמה").

¹² (ראה שער הכולל פרק א סעיף קטן ח. - הערת כבוד קדושת אדמו"ר).

¹³ [וצריך עיון דשם לא נזכר ענין "אתה בראת", רק מתחיל "אתה יצרת". - הגהות תרכ"א [אבל נזכר ברי"ף (בשינוי סדר), ברמב"ם וכו'. וראה גם פן חדושי אגרות מהרש"א שם. דקדוקי סופרים]].

¹⁴ (בשמתעורר משינתו).

"טהורה היא" - מבחינת "טהירו"15 עילאה"16.

ואחר כך "אתה בראתה", פירוש "בריא"ה היינו יש מאין,

עד "נפתתה בי" - התלבשות הנשמה בתוכיות הגוף להחיותו,

"ואתה משמרה"17 - שלא תצא מהגוף, והוא בבחינת מקיף, וכך אור אינסוף ברוך-הוא - "סובב כל עלמין" ו"ממלא כל עלמין"; ולא שסובב מלמעלה, רק שבכל אתר ופנה הוא "ממלא" בהתלבשות החיות בהנברא ו"סובב" מלמעלה בבחינת שמירה שלא יפסוק החיות ויצא כו"18.

והנה "כל זמן שהנשמה בקרבי, מודה אני" - שכל אחד ואחד יכול להודות לה"19; אבל אחר כך צריך להיות "ברוך אתה ה'" - הוא מדרגה גבוה יותר מבחינת ההודאה.

ולחבין זה, ומהו "הודאה"? כי "מודים חכמים לרבי מאיר" - לפי שמוחלקים תחלה, ואיך שייך לומר כן נגדו יתברך?

אך כי אנו שוכני מטה אומרים שהבריא הוא יש מאין: ששמים וארץ "ושמי השמים" - דבר היש הנראה לעינינו, ומה שלמעלה - הוא האיני. אבל אצלו יתברך הוא בהיפך מן מה שנראה לעינינו20, כי "כולא

15 (ראה זכר חלק א טו, א)

16 הגהה: במאורי אור אות ט' סעיף יז כתב: "טהירו נקרא כלי הראשון, והוא אור הקדמון". ובלקוטי תורה פרשת חוקת בהביאור על פסוק "זאת חוקת התורה" פרק ה פירש "גליף גליפו בטהירו עילאה" - היינו כשנאצל מאור אינסוף ברוך-הוא פרצופי עתיקא קדישא ואריך אנפין שהוא כתר דאצילות, נקרא "גליף גליפו בטהירו עילאה", אם כן צריך לומר "טהירו עילאה" זהו בחינה שלמעלה מהכתר, ואם כן כיון ש"טהורה היא" הפירוש ששרש הנשמות מ"טהירו עילאה", מהו העלייה עוד יותר? וצריך עיון.

ואפשר לומר לפי זה, כיון "טהירו" נקרא "כלי הראשון", אם כן העלייה הוא בבחינת אור שלמעלה מהכלי. ועיין בהביאור על פסוק "אם בחוקתי תלכו" פרק ד. עד כאן הגהה - הגהות תרכ"א

17 שהוא למעלה מבחינת "טהורה היא", כי בחינת "טהורה" היא עצם הנשמה המתלבשת בבחינת אור פנימי וניגבלת בתוך הגוף על ידי השתלשלות "בראתה, יצרת, נפתתה", שהן ג' עולמות בי"ע. אבל "אתה משמרה בקרבי" הוא בחינת עצמותו יתברך שלמעלה מבחינת "טהורה היא", שאינה מתלבשת בפנימיות ובתוכיות הדבר רק בבחינת מקיף ושומר מלמעלה, והיינו ששומר פנימיות הנשמה המלוכשת בגוף שלא תסתלק מן הגוף ותצא, אבל מכל מקום אינה מתלבשת בפנימיות ממש. - רשימת הצמח צדק תקע"א

18 ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "לבבתי אחותי" (לקמן שיר השירים כט, ד ואילך): "אתה נפתתה בי הוא חלק הנשמה המתלבשת בתוך הגוף, שלא כל הנשמה מלוכשת בתוך הגוף רק הארה ממנה. ועיקר הנשמה הוא בבחינת מקיף ואינה מתלבשת בכלי הגוף. ואף על פי כן על ידי זה הוא ואתה משמרה בקרבי - שעל ידי המקיף התקיים הנשמה שבפנימיות ועל ידי זה נשמרת בקרבי".

19 [שהרי "מאן דלא כרע במודים לאחר ו' שנים נעשה שדרתו נחש". ולכן אמר בלשון "כל זמן שהנשמה בקרבי מודה אני לפניך", פירוש: בכל אחד ואחד ממשאל, מיניד שיש נשמה בקרבו, יהיה איך שיהיה, אף שהוא מפחותי הערך יכול הוא להודות לה'. - רשימת הצמח צדק תקע"א]

20 (בגוף כתב יד קדש הצמח צדק: שנדמה לנו).

קמיה בלא ממש חשיב"21, וכל מה שלמטה - הוא יותר בלא ובאין, והוא יתברך הוא היש האמיתי22.

ועל זה אנו אומרים "מודים אנחנו": שאנו מודים שהאמת הוא כמו שהוא בידיעתו יתברך23. וכל אחד ואחד ממשאל יש בו בחינת הודאה זו, אך עם כל זה ההודאה הוא מרחוק, דהיינו שבעצמו אינו אצל וסמוך לזה שמודה, אלא בבחינת אמונה, שהיא בחינת עטרה ומקיף. ולכן "גנבא"24 אפום מחתרתא - רחמנא קריא"25, הרי שמאמין ביכולת רבונו של עולם כו'.

אבל ברכה הוא גילוי. וכמו: "ישמעאל26 בני ברכני!"27 וכך: "ברוך ה' [א. מן העולם ועד העולם כו"] (תהלים קו, מח), שנמשך מן העולם דאתבטא עד העולם דאתגליא.

והיינו על ידי "היו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום כו" (ואתחננו ו), שעל ידי מצות ותורה ממשיכים גילוי בנפש (וכמו שכתוב בספרי (ואתחננו ו.ו): "שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם"28). ומתחלה

21 (זכר חלק א יא, ב).

22 (ועיין מה שנתבאר מזה: בדבור המתחיל "בשעה שהקדמו ישראל נעשה" (לעיל חג השבועות). וסוף דבור המתחיל "כי תשמע בקול" (לקמן פרשת ראה כג, ד פרק ד)).

23 הגהה: ולכן מודים גימטריא מאה (פרי עץ חיים שער העמידה בסופו. סידור הארז"ל שם. ועוד), דהיינו מאה ברכות, כי הבחינת ברכות [פן הוא בכתב יד המעתיק (גוף כתב יד קדש - אינו תחת ידי). וכנראה צריך להיות: בחינת הברכות] שיומשך מזה בגילוי ממש איך ד"כולא קמיה בלא חשיב", ובפרט כי מאה ברכות מורה בחינת כתר, כמו שכתוב בזהר פרשת חיי דף קכ"ג, א', ושם הוא ד"כולא קמיה בלא חשיב", והודאה היינו שמודים שבאמת כמו שהוא בבחינת כתר, כמו שנתבאר בסידור ברוש ל"ג בעומר, שבחינת עתיקא קדישא אינו מושג ומוכן, רק בבחינת הודאה, על כן מודים גימטריא מאה ברכות - שמודים שהאמת הוא כמו שנמשך מבחינת מאה ברכות. עד כאן הגהה. - הגהות תרכ"א

24 (ברכות סג, א בגרסת העין יעקב).

25 [הרי שמאמין שביכולת הרבונו של עולם אף שעושה נגד רצונו כו', כי בעצמותו אינו נקלט ונתאמת לכל להיות כאלו רואה בעין שכלו או משיג בהשגתו אמיתית אלקותו יתברך איך שהוא "עיקרא ושרשא דכולהו עלמין", שזה פירוש "פחד ה' לנגד עיניו שלא למרות עיני כבודו חס ושלום", רק שמאמין בלבד, והאמונה הוא בחינת עטרה ממעל, דהיינו כנ"ל שאין הדבר שמאמין מושג בפנימיותו, ואף על פי כן יכול להיות זה בחינת הודיה, שהוא גם כן מודה הגם שאינו משיג בפנימיותו, ולכן כל אחד ואחד ממשאל יכול להודות לה' - רשימת הצמח צדק תקע"א].

26 (ברכות ז. א. ושם: "אמרתיו לו: יהי רצון מלפניך שיכבשו רחמיך את עסקך ויגלו רחמיך על מדותיך").

27 [וודאי המכוון הוא שיהיה גילוי אור אין סוף הסובב כל עלמין בבחינת ממלא כל עלמין שנתגלה לרבי ישמעאל, דהיינו מאצילות לבריא. - הגהות תרכ"א (ראה הקדמת פרי עץ חיים בסופה. עץ חיים שער סדר אבי"ע פרק ו. ועוד)].

28 ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "וידעת היום והשבות" מענין "באמונתו יתיה" (לקמן ואתחננו ה. ג. "צדיק באמונתו יחיה" (תבוק ב, ד) - מלשון תענוג ופיקוח נפש: כמו "בורא נפשות רבות, וחסרונם על כל מה שבראתה. להחיות בהם נפש כל חי": שפירוש "חסרונם" - דבר החסר לאדם לקיום חיותו, "להחיות בהם נפש כל חי" - שאינו אלא להתענג ופיקוח נפש: וכך "חיה באמונתו", להשיב את נפשו יותר מכל המענוגים ו"מרוב כל" (תבוא

צריך להיות "ואהבת כו", שעל ידי זה אחר כך בשמונה עשרה ברכות והמשכות - "ברוך אתה ה' כו". היינו שבין בחינת הודאה לבחינת ברכה הוא בחינת אהבה כו²⁹. >א. ב.

ב. והנה כדי שובא לבחינת "ואהבת", הוא על ידי התבוננות "שמע ישראל" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד".

פירוש:

כי הנה הבריאה הוא יש מאין³⁰, פירוש: כמו שאומרים "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", שבחינת "מלכותו" מה שנקרא "מלך" עליהם³¹, שאינו בחינת עצמיות - הוא המהיה כל עולמות עליונים;

"וממשלתה"³², הוא למטה מבחינת המלוכה³³, שהוא מושל בעל-כרח, שלא בטובתו, והוא חיצוניות מדת מלכותו יתברך - הוא "בכל דור ודור", שיש דורות שהיו רשעים, כמו דור המבול כו, שלא קבלו עול מלכותו ברצון, ואף על פי כן נמשך להם חיות רב מבחינת "ממשלתה" כו.

והנה כל העולמות עליונים - גרעין תחתון שהוא תענוג נפלא מעולם הזה, עד שאמרו רז"ל³⁴: "מוטב דלידייניה כו"; וגרעין עליון;

כח, מז). וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא הפצתי וגו'".

ושם ו, ג: שעם היות שבאמת בבחינת "סובב כל עלמין" לא שייך - רק בחינת אמונה, מכל מקום על ידי התורה ומצות ממשכים להיות "באמונתו יחיה" ממש, והיינו שעל ידי התורה ומצות נמשך בחינת הדעת, וכמו שיתבאר לקמן על פי הספרי: "שמתוך כך אמה מכיר כו".

ושם ח, ג: הגם שאין בו גילוי השגה, הנה על זה נאמר "וצדיק באמונתו יחיה" - מצד אמונה שלמעלה מהשגה).

²⁹ (ועיין מה שנתבאר בענין "ברכה", בדבור המתחיל "ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה" (ראה יא, כו), שהוא בחינת ראייה, בחינת ביטול כו. עיין שם (לקמן ראה יח, ד).

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ביום השמיני עצרת" (לקמן שמיני עצרת פב, ב) בענין לבא מבחינת כריעה לבחינת השתחוואה, והשתחוואה הוא בחינת ביטול, והוא בחינת שמונה עשרה, כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "השמים כסאי" (תורה אור ב, ב), ולכן הממוצע ביניהם הוא בחינת אהבה).

³⁰ [נכתב בצד: עיין בדבור המתחיל "אחרי הוי' אלקיכם תלכו" בפרשת ראה סעיף א' בענין "כי עמך מקור חיים" ובהביאור - הגהות תרכ"א].

³¹ (פי' "אין מלך שמו נקרא").

³² (תהלים קמה, יג: "מלכותך מלכות כל עלמים, וממשלתך בכל דור ודור").

³³ [נכתב בצד: וכמו שכתוב בזוהר פרשת מקץ על פסוק (תהלים קה, כ) "שלח מלך ויתירנה מושל עמים ויפתחהו", דבחינת מלך שלח את בחינת מושל כו - הגהות תרכ"א].

³⁴ (תנ"ך טו, ב. ורש"י: "פי נח נפשיה דאחר [פאשר מת 'אחר], אמרי [ברקיע]: לא מידן לדידיינה, ולא לעלמא דאתי לית: לא מידן לדידיינה - משום דעסק באורייתא, ולא לעלמא דאתי לית - משום דקטא. אמר רבי מאיר: מוטב דלידייניה [ויכפר על עוונותיו] ויליתי לעלמא דאתי". שכדי כל יסורי גיהנם אף גם שבביל תענוג גרעין התחתון).

ויש עוד עליות לאין קץ - כולם נהוו רק מבחינת מלכותו יתברך³⁵. ולכן נקרא הבריאה יש מאין, כי התהוות הנבראים הוא מבחינה שהוא כאין ואפס, שאינו רק בחינת זיו והארה ממנו יתברך, והוא בחינת ומדת מלכותו יתברך³⁶. וגם זאת אינה מתלבשת בתוכיותם, רק עומד עליהם מלמעלה בבחינת מקיף³⁷. וכמשל המלך אשר שמו נקרא עליהם³⁸.

אך הנה כל זה הוא מצד סדר השתלשלות והתהוות העולמות עליונים. אבל בעולם הזה, על ידי תשובה ומעשים טובים יוכל להמשיך גילוי עצמות אין-סוף ברוך-הוא ממש³⁹.

³⁵ [וכענין "אל תקרא שמות אלא שמות" - הגהות תרכ"א [ראה תורה אור דבור המתחיל "ובואה" (צו, א)].

³⁶ ועיין בפרשה ראה על פסוק "אחרי" (יט, ג ואלף).

³⁷ עיין בפרשה בלק על פסוק "מי מנה" (סח, א).

[נכתב בצד: וההארה המאיר מבחינת מלכות בחינת פנימיות זהו הארה לבד מבחינת מלכות. וכענין פרעה שאמר ליוסף "רק הכסא אגדל ממך", שהוא על דרך משל כתר שבמלכות כו. - הגהות תרכ"א [להעיר מבראשית רבה פרשה צ, ב: "גדולתי למעלה מגדולתכם" ותורה אור דבור המתחיל "תנו רבנן מצות נר חנוכה" (לג, ב)].

³⁸ (פי' "אין עולם": "אין מלך שמו נקרא". וראה תורה אור ויקהל פט, ב [ובכמה מקומות]: "כמשל המלך שרק שמו והתפשטותו על מדינות ממשלתו").

³⁹ [נכתב בצד: נשמע מזה [בנראה מיוסד על מה שכתוב כאן לקמן אשר לעתיד יהיה גילוי זה], שגם בבחינת "חד חרוב", שהוא אלף השביעי, יש שני בחינות:

הא'. המאיר להיות הנבראים שיהיו אז - זהו רק מבחינת שם והארה המאיר בבחינת שמות "חד חרוב".

הב'. מה שמאיר על ידי קיום תורה ומצות, שזהו בחינת גילוי עצמות אור אין סוף ממש.

וצריך עיין, בתורה אור דבור המתחיל "ובואה לפני המלך" שם פירש גם כן בענין זה, אבל לא נזכר שם שיהיה הגילוי ממש מבחינה שלמעלה מן שמות, כי אם משמע שהגילוי יהיה רק מבחינת שמות, אלא דוקא בבחינת עבודה בעולם הזה הוא מגיע בבחינת עצמותו ומהותו ממש. וזהו "יפה שעה כו" בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה" דוקא "מכל חיי העולם הבא".

ועיין בלקוטי תורה בדבור המתחיל "במדבר סיני באוהל מועד". ועיין בדבור המתחיל "אני" דפרשת ציצית דרוש הראשון בסופו, משמע, בתחיית המתים יהיה הגילוי ממש מעצמות התענוג העליון. וכן משמע בדבור המתחיל "אני" דרוש השני פרק ד. ומכל מקום שם נזכר שיהיה הגילוי ממהותו ועצמותו.

אם כן יש לומר ב' הענינים אמת: דוקא בתחיית המתים יהיה גילוי עצום עד שהגילוי שבגן עדן אין ערוך אליו, וכל הגילוי שמצד העולמות בעצם, שלא מחמת התורה ומצות, דאין לזה ערך לגבי הגילוי שעל ידי התורה ומצות. אבל מכל מקום "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה" ממש דוקא, כי גם בתחיית המתים הגילוי רק מבחינת שמות, אלא שהוא מבחינת "שמו הגדול", אבל על ידי תורה ומצות בעולם הזה נמשך בחינת "אשר אנכי מצוך" אלא שהוא בחינת מקיף.

ואפשר לומר שזהו מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בשבת פרק כג דף קנ"א עמוד ב: "והגיעו שנים אשר תאמר אין לי בהם חפץ" (קהלת יב, א) - "אלו ימות המשיח, שאין בהם לא זכות ולא חובה. ופליגא אדשמואל". והנה רבי חייא בר אבא דפליג אדשמואל מבואר בפרק "במה אשה" דף סד [סג], א דסבירא ליה "כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח", אם כן הרי בדברי הנביאים מבואר הרבה גילוי

ועוד זאת ישים אל לבו:

שבעולם-הבא אי אפשר לעלות רק בהדרגה⁴⁰: כפי-הקלע וגינהם, גן-עדן תחתון, נהר דינור, גן-עדן עליון כו' – כמשפט הראוי, לפי שהוא מבחינת "ממלא". אבל בעולם-הזה יכול להשתנות מן הקצה אל הקצה מיד פרגע⁴¹. עד שלדינא: "המקדש את האשה על-מנת שהוא צדיק גמור – מקודשת אפילו הוא רשע גמור, שמא הררה תשובה כו"⁴². והיינו מפני שיש הארת ה"סובב".

ומטעם זה אמרו רז"ל: "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים-טובים בעולם-הזה כו"⁴³.

וזהו "מרב כל"⁴⁴ – פירוש⁴⁵: למעלה מעולם-הבא הנקרא "כל"⁴⁶.

ולכן יהיה "ואהבת" [כל נפשך] (ואתחנן ו, ה), במסירת-נפש ולא מסירת-הגוף בלבד. והתכלית – להמשיך אין-סוף ברוך-הוא ה"סובב" – למטה, והיינו על ידי תורה ומצוות.

וזהו שכתוב "יהיו הדברים האלה אשר אנכי" – מי שאנכי⁴⁷ – עצמותו יתברך, "מצוה" – לשון התקשרות, ולא מבחינת "שם כבוד מלכותו" יתברך. "היום" – דוקא, ולא "למחר בעולם-הבא"⁴⁸ שאינו רק "לקבל שכרם".

ובהתבוננו בזה, "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים" ממש, כיון ש"היום", בעולם-הזה – הוא שיכול להמשיך מבחינת עצמותו ומהותו

אלקות, וכמו ענין "וכל בניך לימודי הו"ה" שיהיו "לימודי הו"ה" ממש, על דרך "יהיו עיניך ראות את מוריי" במדרש רבה פרשת בשלח פרשה כא ובפרשת תצוה תוך פרשה לח, ואם כן האיך הם "שנים אשר כו"?

אלא ודאי משום דבחינת "יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם-הזה" דוקא כו'. ובמאמר רז"ל [עבודה זרה יט, א] על פסוק "במצותיו חפץ מאד" – ולא בשכר מצותיו, כי "שכר מצותיו" זהו רק מבחינת "שמו", אלא שהוא "שמו הגדול", אבל "אשר אנכי" – מי שאנכי – מצוה" לשון צוותא וחיבור – זהו דוקא בעולם-הזה. – הגהות תרכ"א

⁴⁰ [נתמב בצה: עיין בדבור המתחיל "את קרבני לחמי" דרוש הראשון פרק א, ובהביאור שם פרק א"ב בענין מ"ה וב"ן, ששם מ"ה מאיר דוקא בעולם-הזה, ושם מ"ה זהו מה שכתוב "הארת הסובב", כי הארה ממצא דא"ק מה שבו מאיר רצון העליון, כמו שכתוב "היה על מצחו לרצון" – הגהות תרכ"א]

⁴¹ (זהו חלק א קט, סוף עמוד א).

⁴² (קידושין מט, ב. שלחן ערוך אבן העזר סימן לח סעיף לא. ובאור ורוע ברכות סימן קיב).

⁴³ ("מכל חיי העולם-הבא". אבות פרק ה, משנה יז).

⁴⁴ (תבוא כח, מז: "תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב ללב מרב כל").

⁴⁵ (ראה בבא בתרא יז, ריש עמוד א פירוש האר"ל על פסוק "תחת גו' מרב כל". ש"ה, תורה שבכתב תבא).

⁴⁶ (עיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "מנוורת זהב" (לעיל בהעלותך ל, ד)).

⁴⁷ (נסמן לעיל פינחס פ, ב).

⁴⁸ (ערוכין כב, א (ופירוש רש"י): מאי דכתיב 'אשר אנכי מצוה היום לעשותם? היום לעשותם ולא למחר לעשותם (שלאחר מיתה. לעתיד לבא. אם בא לקים מצות אינו מועיל. ד'מי שטרח בערב שבת. איכל בשבת' כדאמר במסכת עבודה זרה): היום לעשותם, למחר לקבל שכרם').

יתברך, מה שאין כן "למחר בעולם-הבא כו"⁴⁹. ולכן נקראו המצוות "רמ"ח אברים"⁵⁰ – רמ"ח המשכות החיות מהרצון-העליון, כמשל האבר שיש בו גיד מהמוח, שמתלבש בו הרצון להטותו כפי שרוצה כו'.

וזהו "ואהבת" להיות "הו"ה אלקיך" – גילוי אלקות בשני חללי לבך⁵¹: חלל השמאלי – מרירות על שהוא משוקע בעניני עולם-הזה וריחוקו מה', וחלל הימיני – "שמחה של מצוה" כו', "ישמח ישראל בעושייו" (תהלים קמט, ב) – הן המצוות שנתלבשו בעשייה⁵².

וכל שתהיה המרירות יותר מההעדור, אזי יהיה אחר כך יתרון השמחה מהגילוי אור אין-סוף שעל ידי המצוות⁵³.

ואף שאין הגילוי עתה, לעתיד יהיה הגילוי. וזה שאומרים⁵⁴: "זורע צדקות ומצמיח ישועות"; "וישע ה'" (בראשית ד, ד) – "שע"ה נהורין. והרי זה כמו אדם שיש לו תיבה מלאה אבנים טובות ומרגליות, שהוא שמח מאוד בהם אף שאינו רואה אותם כי הם סגורים בתיבה⁵⁵:

ג. אף כל זה הוא כפי שצריך להיות. אבל כשאינו כן, והמרירות הוא מעניני עולם-הזה, בהעדרו ב"בני, חיי, מזוני"; וכן השמחה היא משלימותו בהם – זהו בחינת גלות הניצוץ אלהי בתוך נפש-הבהמית, "כרחל לפני גוזזיה כו"⁵⁶ (ישעיה נג, ז).

ועל זה כתיב "ציון במשפט תפדה":

⁴⁹ ועיין בפרשת פינחס על פסוק "צו את כו" (לעיל פינחס עה, א).

⁵⁰ (תקוני זהר תקון ל).

⁵¹ (ראה ברכות נד, א).

⁵² ועיין ב"ספר של בינונים" סוף פרק ל"ד.

⁵³ (ועיין: בפרשת ויחי, בדבור המתחיל "אסרי לגפן" (תורה אור מו, ג). ובדבור המתחיל "בהעלותך" (לעיל בהעלותך ל, ב). ובדבור המתחיל "מנוורת זהב" הנ"ל).

⁵⁴ (ברכת "יצר אור").

⁵⁵ [אחר שמובטח בהם שישנם בידו וכשיצאם יראם ויתענג בהם. כמו כן הוא ענין ה"שמחה של מצוה" בחלל הימיני שבלב, אף שעדיין אינו כלל גילוי אלקות, ואדרבה הרי הוא בבחינת מרירות מצד ירידת נפשו, מכל מקום תהיה השמחה מן המצוה שהן המשכת אין סוף ברוך הוא שלעתיד יהיה הגילוי כנ"ל. והנה המרירות והשמחה אינם סותרים זה את זה כלל. כי המרירות הוא על ידי ירידות בחומריות עולם-הזה מצד עצמו, והשמחה הוא מן המצוות שהם רצונו יתברך. וזהו "חדוה תקיעא לבאי מסטרא דא ובכיה מסטרא דא", ואדרבה, כל שתהיה המרירות יותר מן הירידה והעדור הגילוי אזי יהיה יתרון השמחה אחר כך בקיום המצוה כנ"ל ודי למבין].

וזהו פירוש "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך" שיהיה גילוי אלקות יתברך בב' חללי הלב, דהיינו במה שיהיו שניהם מלאים בעבודת ה' כל חלליהם כפי בחינתו ומדריגתו, זה בבחינת גבורה וזה בבחינת חסדים, וגם בכל איש ואיש לפי ערכו כמו שנתבאר במקום אחר. – רשימת העצמ צדק תקע"א.

⁵⁶ (עיין לעיל על פסוק "אלה מסעי" (לעיל מסעי פח, ג, פט, א)).

"ושביה" - ב' חללי הלב שהם שבויים ממש. כי המרירות שהיתה ראויה להיות על ריחוקו מה', עתה נהפוך הוא על חסרוני העולם הזה; וכן השמחה שהיתה ראויה להיות מן המצות - היא מתאוות עולם הזה, והרי זה כשבויים ממש. מה שאין בן בחינת "ציון" - שאין בחינה זו ב"לעומת זה"⁶⁴.

עוד יש לומר: "לפניהם" - ל"פני אדם" שבמרכבה, ועל ידי התורה שהוא ועל הכסא דמות כמראה אדם, אזי מתעורר בחינת "כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם".

עוד יש לומר: כי הנה המשפט הוא דוקא בשלשה, ומבואר בסיפור בדרוש ברכת המזון, כששהם שלושה דהיינו חג"ת, אזי דוקא ממשכיבים מבחינה עליונה יותר מכולם, דהיינו מהבינה. וידוע דבבינה הוא התגלות עתיקא קדישא. וכן על ידי קיבוץ ג' בחינות יחד - כהנים בעבודתם, לויים בדוכנם, ישראל במעמדם" על ידי זה נמשך תוספת האור בבית המקדש, כמו שנתבאר על פי הזהר [ראה בראורי הזהר פ' רשת ויצא. אור התורה שם] ויצא על פסוק "קומה ה' למנוחתך", כך יובן מעלת המשפט שצריך להיות בשלשה דוקא, כדי שאיר על ידי זה ממקום עליון ביותר מבהירות אומות העולם שאין צריך שלשה.

והיינו לפי שבמשפט - אחד יוצא וכאן אחד יוצא חייב, אם כן זהו נמשך מבחינת חסד וגבורה, וכדי שיתפלל יחד חסד וגבורה, על כן צריך להיות על ידי תפארת המחבר חסד וגבורה, ובחינת תפארת עולה עד הכתר וממשיך משם שיתחברו חסד וגבורה, הרי יש במשפט בחינה עליונה מאד. ועיין מה שנתבאר על פסוק "ועוז מלך משפט אהב" [ראה העצמ צדק על תהלים (נהל אור) צט, ד].

עוד יש לומר: יען כי המשפט הוא בין אדם לחבירו, וכיון שהוא בין שני בני אדם לכן צריך להיות על ידי שלשה דוקא.

גם כי "בין אדם לחבירו" יש לומר בין היצר טוב ובין היצר הרע, ויש לפעמים שהיצר הרע שולט "עת אשר שלט האדם באדם לרע לו" (קהלת ח. ט), עיין מזה בזהר ריש פרשת משפטים, לכן צריך להיות שלשה דוקא, כדי שיהיה "בריה התיכון המבריה מן הקצה אל הקצה". וממשיך מבחינת "כי לא אדם הוא", שהוא עתיקא קדישא, שעל ידו יוצא דוקא הדין הנ"ל לאמתו.

וזהו מאמר ד"ל במדרש רבה באסתר על פסוק "הוא אחרורו" - חמשה הוא לטובה כו"ו עד "אית לן חד הוא דעדיף מכולהו - הוא ה' אלקיניו בכל הארץ משפטי, שמדת רחמינו לעולם". והיינו כי "הוא - דא עתיקא", ומשם מקור הרחמים והמשפט להעביר היצר הרע או לאכפאי, זהו רחמים גדולים על העולם כו".

גם כי הנה בדור המבול נאמר "לא ידון רוחי באדם", ופירש בזהר חלק ב' דף ל"ז סוף עמוד ב' ור"ח עמוד א': דהיינו שלא יאיר בהם בחינת ארץ אנפין להאיר בן"א כמו קודם, שלכן מקודם האריכו ימים מאוד כשהאיר בחינת ארץ אנפין - הגהות תרכ"א.

⁶³ (ועיין על פסוק "ואלה המשפטים כו' לפניהם" - לבחינת פנימיותם כו', עיין שם (תורה אור עה ג)).

⁶⁴ [כמו שאמר דוד המלך עליו השלום "הצילה מכפירים יחידתי כו" (שילוב תהלים כב, כא, לה, יז)].

רק שיצאה "ממנה כל הדרה" (איכה א. ו: ויצא מבת ציון כל הדרה), שלא תהיה מאירה בגילוי להיות בבחינת מסירת נפש לאביו שבשמים, רק תהיה מסותרת ונעלמת כנ"ל. אבל מכל מקום לא יצאה מרשותו לגמרי להיות תחת רשות אחר, שהרי אפילו קל שבקלים יכול למסור נפשו על קדוש ה' מחמת האהבה הטבעית שבו, שהוא לה' לבדו. רק שהיא בהעלם, אבל כשיגיע למדה זו (כשיאמרו לו עבוד עבודה זרה, דהיינו שיכנס תחת רשות אחר ממש) אזי ימסור נפשו כו'.

ולכן נקרא ציון לשון סימן, שהוא בחינת עדות וסימן בישראל על היותם עם ה'

"ציון" - לשון סימן⁵⁷, "אנא סימנא כו"⁵⁸. והיינו בחינת פנימית-הלב, ואהבה הטבעית, ואהבה פנימיות המסותרת בלב איש ישראל⁵⁹. וגם היא בגלות.

ו"תפדה במשפט" היינו הלכות. כתרומה על פסוק (וישב מ, יג) "כמשפט הראשון" - "כהלכתא קדמייתא"⁶⁰. והיינו כמה שאמרו רז"ל: ^{א.} "אין הגליות מתכנשות אלא בזכות המשניות, שנאמר (הושע ח, י): ^{גם כי יתנו בגוים}⁶¹ כו"⁶². כי ה"תורה - אור"⁶³ (משלי ו, כג).

⁵⁷ (ראה ערויבין נד, סוף עמוד ב. וראה לעיל במדבר ו, ב: "ציון שהם מצוינים בעולם").

⁵⁸ (רבי שמעון בר יוחאי אמר (זהר חלק א, רכה, א): "אנא סימנא בעלמא" [אני סימן בעולם]).

⁵⁹ (ועיין: בדבור המתחיל "כי תצא" [לקמן תצא לה, ד], ובפרשת מקץ על פסוק "רני ושמחי בת ציון כו" (תורה אור לו, ג)).

[הגהה: עיין בלקוטי תורה בדבור המתחיל "כי תצא" דרוש השני ריש פרק ב כו': אך בחינת פנימיות הלב הוא רעותא דלכא ותעלומות לבו אשר למעלה מעלה מן הטעם ודעת המושג ומושכל בכח השגת הנפש והשכלתה, הוא בחינת אלקות שבנפש המתגלה בבחינת יחידה שבה להשתפר אל חיק אביה ממש בבחינת ביטול כו'. ובתורה אור פרשת מקץ בדבור המתחיל "רני ושמחי" השני כו' וזה לשונו: "אך גשמיות המצות כו' הם רק בחינת ציון מלשון סימן כו'. עד כאן לשונו.]

ואם כן על דרך זה יש לומר בחינת פנימיות הלב נקרא ציון כו', כי בכל מאדך ורעותא דלכא לגבי רצון העליון שלמעלה מהטעם הוא רק רמזא וסימן כו'.

והנה ציון גימטריא יוסף - יש לומר כמו שכתוב בתורה אור פרשת ויגש דבור המתחיל "ויקלט יוסף כו" וזה לשונו: "והנה בחינת ומדרגת יוסף הצדיק עליון, הוא בחינת אהבה רבה המסותרת יוש בכל נפש מישאל, ששרשה גבה מאד געלה, שזהו בחינת יוסף, שהוא בחינת יסוד, דהיינו בחינת י' סוד כו'. וזהו פירוש "אור זרוע לצדיק" שהוא בחינת אור קדמא שגנו לצדיקים". עד כאן לשונו. עד כאן הגהה - הגהות תרכ"א.

⁶⁰ (בתרגום אונקלוס וינתן בפרוסיס הנפוצים: "קדמא". אמנם כן הוא באונקלוס נסח ה'כתר').

⁶¹ ("עתה אקבעם". ויתנו - כמו ישנו. בלשון ארמי משנה - מתני". - מהגות בהנהגה. בתורת שמואל תרל"ח עמוד קצ"א (על פי אור התורה בראשית הנסמן שם): "ועל כן נקראו מארי משנה - 'תנינים' מלשון 'תנינא', 'תני', הנזכר בגמרא. כן כתב בספר ערכי הכינויים [לבעל סדר הדורות מערכת תנין: 'תלמיד חכם - [תנאיא, בעל משנה] בשם 'אורי וישעי'. ושמ בקיצור: 'ושנתם' תרגום - 'ותתננו'. ראה גם לעיל פנחס פג, ג).

⁶² [הגהה: בהושע סימן ח' - אם כולם 'יתנו בגוים עתה אקבעם'. ואמרו ש"אין הגלות מתכנסת אלא בזכות המשניות" - במדרש רבה פרשת צו (ויקרא רבה ז, ג) ובתנא דבי אליהו פרק ה' (מטות פג, ג)].

יש לומר, על ידי שש סדרי משנה ממשיך הנ"א בה"א תתאה, ובחינת וא"ו זה הוא וא"ו "והנורא" שהוא בחינת יעקב, ואם כן על ידי זה יוציא פנימיות הלב מהגלות כו'. ועיין מה שנתבאר בענין וא"ו ד'גחון', שהוא באמצע אותיות התורה, והוא המפסיק כח יניקת הנפש שאמרו בו "על גחונך תלך", כי יניקתו מקו השמאל, והוא"ו גורם שיהיה "שמאלא אתכליל בימינא", ואזי גורם שלא יהיה לו יניקה מקו השמאל - בדבור המתחיל "כל הולך על גחון" [לא נדפס לעת עתה. וראה הענינים דבור המתחיל זה בספר המאמרים תרכ"ו (עמוד 10 ואילך)] [נדפס לאחר מכן באור התורה ויקרא כרך א עמוד רמ. רמא ואילך].

ועיין מה שנתבאר על פסוק "ואלה המשפטים": "וזהו "ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם" רוצה לומר לפנימיותם, שעל ידי עסק התורה יתגלה פנימיות הלב".

בפירוש "ברוך" – שיש בו שני פירושים כו, וב' פירושים ההם זהו ענין ברוך וענין ברכה.

והנה "אורייתא מחכמה נפקת"⁷⁴ – הוא בחינת "ברוך", לכן "ציון" – שהוא בחינת ברכה – "במשפט תפדה", דהיינו על ידי הלכות התורה כו.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "דני ושמי" (תורה אור מקץ לו, ג) בענין מה שכתוב גבי יוסף (מקץ מא, מג): "ויקראו לפניו אברך" – שהוא גם כן בחינת "ברוך";

ו"ברכה" – מבואר ב"לקוטי תורה" [מהאריז"ל. דבור המתחיל ו"תקרא את שמו יוסף"] פְּרֻשֵׁת וַיֵּצֵא: צִיּוֹן גִּמְטְרִיא יוֹסֵף כו⁷⁵.

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "מי מנה" (לעיל בלק סח, ב), בענין מעלת המשכה שעל ידי עסק התורה, ומשם יובן גם כן ענין "ציון במשפט" דקא "תפדה" – שהוא עסק התורה, "ושביה" – בצדקה – ועיין שם⁷⁶.

— * —

[א. ג]

ברבות עקב: דבר אחר ו'שמר לך'

ברבות פְּרֻשֵׁת עקב:

דבר אחר, 'ושמר' [א. לך כו⁷⁸: אברהם נתן לבניו שני אריסין, שנאמר (נבא יח, יט): 'כי ידעתינו כו, ושמרו דרך הנו'ה לעשות צדקה ומשפט';

אף הקדוש ברוך הוא זקף לה שני אריסין כנגדן – חסד ורחמים

⁷⁴ (זהר חלק ב קכא, א. וראה שם פה, א).

⁷⁵ ועיין [בוהר] בפְּרֻשֵׁת בְּשֵׁלַח (דף נ"ה, עמוד ב') על פסוק (ושעיה נב, ח) "בְּשׁוֹב ה' צִיּוֹן" [משמע דציון הוא יסוד ו'א. – אור התורה שם]. ובפירוש הרמ"ז שם – [שהוא מצוין כו, וזהו כו"ל שנקקקים בה כל האורות עליונים כו (ביאור על פסוק "דני ושמי" (בתורה אור לח, א)). – אור התורה דברים שם]. ובפרשה במדבר (דף קי"ח, א) על פסוק (תהלים קכח, ה) "בְּרָכָה ה' מְצִיּוֹן".

וענין "ושביה בצדקה": יש לומר, על פי מה שנתבאר בדבור המתחיל "ושמתי כדכד" [לקמן פְּרֻשֵׁת ראה] בענין ו"צדקה תרומם גוי" (משלי יד, לד). ועל פי מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ועתה יגדל נא כח כו" (לעיל שלח לו, ג) גבי "בחסד ואמת יכופר עון כו". עיין שם. ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "ויעש דוד שם" – ב"אגרת הקדש" (סימן ה).

⁷⁶ ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "אחת היא יונתני" בענין "בכל מאדך" (בנראה על ידי התורה כו" (לעיל בלק עד, א).

⁷⁷ (המשך לדבור המתחיל "ציון במשפט תפדה" – לקוטי שיחות חלק כט עמוד 10 הערה 14).

⁷⁸ (עקב ו, יב: ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד).

והמה יפרו "בצדקה" – רחמנות על העניי. ומדה כנגד מדה⁶⁶: "רחם עלינו, ותן בלבנו בינה"⁶⁷, ו"בינה"⁶⁸ – לכא כו⁷⁰.

והנה בבחינת "ציון" כתיב: "כי שם צוה ה' את הברכה"⁷¹ (בתלים סימן קל"ג, ג)⁷². הרי שבחינת ומדרגת ברכה הנ"ל, והוא פנימית-הלב שלמעלה מבחינת אהבה – זהו בחינת "ציון"⁷³.

ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "לבבתי" (לקמן שיר השירים כח, ד),

למסור נפשם נגד ה' ולעולם לא תכבה נרו לגמרי כו"ל. ולכן תפדה במשפט, שהוא עסק התורה, שהוא בחינת חכמה עלאה, שמאיר בה עצמיות אין סוף ברוך הוא הפשוט, ועל ידי עסק התורה אזי מתקשרת נפשו שהיא גם כן עצם פשוט בעצמות אין-סוף ברוך הוא הפשוט בתכלית הפשיטות המלוכש בהתורה ואז תהיה חוזר וניעור משינתה להיות פנימיות האהבה בגלוי לה כו"ל.

זה שאמרו רז"ל "המאור שבה מחזירן למוטב", "המאור שבה" דקא. – רשימת הצמח צדק תקע"א.

(ועיין בפְּרֻשֵׁת ויחי על פסוק "חכלילי" (תורה אור מז, ב)).

[אבל "שביה בצדקה" דהיינו ב' חללי הלב שניכנסו תחת רשות אחר ונשתעבדו בהן הקליפות, ואין התורה מועלת להם לעוררם כמו שמועלת לבחינת ציון ופנימיות הלב, לפי שלא נשתעבדו להקליפות, רק היא בבחינת שינה לכד כו"ל. – רשימת הצמח צדק תקע"א].

⁶⁵ [ואף על פי כן גם המה יפרו בצדקה, כי הצדקה הוא בחינת רחמנות על העני שנקרא מת – להחיותו. – רשימת הצמח צדק תקע"א].

⁶⁶ [נתעורר גם כן בחינת רחמים רבים להוציאם ממאסר הקליפות ש"בחייהם קרוים מתיים כו. וכמו שאומרים (בברכת קריאת שמע של שחרית) "ברחמיך הרבים. – רשימת הצמח צדק תקע"א].

⁶⁷ [שמנה יהיה פעולת הרחמנות לז"א לתת בלבנו בינה. – רשימת הצמח צדק תקע"א].

⁶⁸ (תקוני זהר בהקדמה, "פתח אליהו").

⁶⁹ [והיינו בחינת התגלות לבו שהוא בחינת ב' חללי הלב כו"ל, שעל ידי התעוררות רחמים רבים העליונים שמתעורר עליו מלמעלה על ידי הצדקה שמתרחם הוא על העני מלמטה – ניתן בו בחינת בינה, ועל ידי הבינה ו'בינה – ליבא מתעוררים ב' חללי הלב שוצאו ממאסר הקליפות ולהיות מלאים בעבודת ה' כו"ל. ודי למבין – רשימת הצמח צדק תקע"א].

⁷⁰ ועיין ב"אגרת הקדש": על פסוק "זורע צדקות" (סימן ח). ועל פסוק "והיה מעשה הצדקה שלום" (סימן יב).

⁷¹ ("כטל רמזין שירד על הררי ציון, כי שם צוה ה' את הברכה").

⁷² וכמו שכתוב [בוהר] באדרא זוטא (דף רצ"ו, ב'. ודף רצ"ג סוף עמוד ב') "באדרא זוטא דף רצו, א"ב משמע דציון הוא יסוד נוקבא, והוא רחמי, וכן כתוב שם דף רצג. סוף עמוד ב. – אור התורה דברים עמוד לג. נתבאר שם באריכה]. ובפְּרֻשֵׁת צו (דף ל"א, א') [ועיין בוהר שם כי היא כלולה מבחינת אהבה רבה שהיא בחינת דבר. – אור התורה שם].

⁷³ ועיין מה שנתבאר מענין פנימית-הלב – בדבור המתחיל "ביום השמיני שלח", שעל זה נאמר (תהלים קלט, ה): "וְיָקָרְם צַרְתָּנִי" (לקמן שמיני עצרת פו, ג).

ועיין מה שנתבאר בביאור על פסוק "אחת היא יונתני" בענין "בכל מאדך" (בנראה הכוונה לביאור על פסוק "ששים המה" לקמן שיר השירים מ, א).

וכן פירש האריז"ל, הובא בספר "זהר הרקיע" (דף קכ"ב, א): שבחינת ציון הוא בחינת "ממעמקים קראתיך כו" (תהלים קל, א). והובא דבריו בספר "הדרת מלך" סימן קנ"ו.

להיות ביטול-רצון ו"צמצום" - שיצמצם את עצמו להיות "קדש"⁸⁸ את עצמו במוטרף לך"⁸⁹. וזהו בחינת "משפט" שעושה האדם בנפשו שלא לימשך אחר המותרות. וכמאמר רז"ל⁹⁰: "צדיקים יצרו טוב שופטן". והיינו גם כן על ידי עסק התורה שנקרא "משפט".

וזהו "ציון במשפט תפדה" (ישעיה א, כז):

שלהיות בחינת "בני ציון יגילו" ו"גילו ברעדה", זהו על ידי בחינת "משפט" הנ"ל ועסק התורה - כי "אם"⁹¹ אין חכמה אין יראה"⁹². וגם כי המשפט לאלקים הוא" (דברים א, יז), להיות "הללי אלקיך ציון" וכנ"ל⁹³.

וזהו ענין "ציון במשפט - דוקא - תפדה". וכמו שכתוב (וישב מ, יג): "במשפט הראשון" ותרגם אונקלוס: "כהלכתא קדמייתא"⁹⁴, דהיינו שהמשפט הוא להיות כל דבר על מכוננו⁹⁴ - כמו שצריך להיות, והיינו כמו שהיו העולמות על מכונן קודם חטא עץ-הדעת כו', וכמו שכתוב בירמיה (סימן ל, י"ח): "וארמון על משפטו ישב"⁹⁵.

ובחינת "ושביה בצדקה" היינו כללות המצות, שנקראו צדקה כמו שכתוב "וצדקה תהיה לנו כי נשמור כו"⁹⁶. וגם כי מבחינת משפט נמשך להיות "עושה צדקה"⁹⁷ (תהלים קו, ג), וזהו "ויהי דוד עושה משפט וצדקה" (שמואל-ב ח, טו), שעל ידי זה נמשך בחינת "שוש אשיש בהו"ה" (ישעיה סא, י), "ישמח ישראל בעושיהו"⁹⁸.

והנה ענין "זקף לה שני אריסין כנגדן":

בחינת רחמים, "אמר מרחמך הו"ה" (ישעיה נד, י) - היינו גילוי "י"ג

⁸⁸ (ראה בקמות כ, א).

⁸⁹ כמו שנתבאר בדבור המתחיל "ולא אבה הו"ה אלקיך לשמע אל בלעם" (לקמן תצא לח, ד).

⁹⁰ (ברכות סא, ב).

⁹¹ (אבות משנה ג, פרק יז).

⁹² וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "וידבר אלקים כו' אנכי כו'" (לעיל במדבר טו, ד ואילך. לקמן ראה כא, ד).

⁹³ ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ה' לי בעוורי" (לקמן שמיני עצרת פח, ג: "ועל זה נאמר 'למען דעת כל עמי הארץ', כי עמי הארץ הם הגוף ונפש הבהמית... שיהיו עמי הארץ נשברים ובטלים" עיין שם), שכדי להיות הקליטה בנפש האלקית, הוא על ידי "למען דעת עמי הארץ", לשבור תאות נפש הבהמית והגוף המסתירים ומונעים הקליטה בנפש האלקית שהיא בחינת "ציון".

וכמו שנתבאר בפירוש צו, סוף דבור המתחיל "ענין שבעת ימי המלוואים" (לעיל צו יא, ב), בענין פירוש "אמלאה התרבה".

⁹⁴ ("על מכוננו" עזרא ב, סח).

⁹⁵ ("רוצה לומר: בדרך ובענין שהיה מאז". מצודת דוד).

⁹⁶ ("לעשות את כל המצוה הזאת". ואתחנן ו, כה).

⁹⁷ וכמו שנתבאר בדבור המתחיל "אשירה לה' כי גאה גאה" (תורה אור בשלח סג, ב).

⁹⁸ ועיין שם בדבור המתחיל "שוש אשיש" (לקמן נצבים).

כו"⁷⁹.

עמדו ישראל וכשרו את עצמן כו"⁸⁰, שכן כתיב (ישעיה א, כז): "ציון במשפט תפדה, ושביה בצדקה";

אף הקדוש ברוך-הוא הביא את שלו. [שכן כתיב: 'כי ההרים כו', וחסדי מאתך כו', אמר מרחמך הו"ה"⁸².

והענין - על דרך המבואר במקום אחר על פסוק (תהלים קמו, יב) "שבחי ירושלים את הו"ה, הללי אלקיך ציון". דלכאורה קשה, הרי ציון הוא פנימיות דירושלים, ולמה נזכר גבי ירושלים שם הו"ה וגבי ציון שם אלקים?

אף הענין:

דהנה כתיב (תהלים קמט, ב): "ישמח ישראל בעושיהו, בני ציון יגילו במלכם", ומבואר במקום אחר (לקמן נצבים מו א ואילך), בדבור המתחיל "שוש אשיש בהו"ה" ו"תגל נפשי באלקי", דבחינת גילה היינו כמו שכתוב (תהלים ב, יא): "וגילו ברעדה" כו', והיא בחינה גבוהה יותר מהשמחה⁸³. כי התפללות האהבה והיראה - מחמת הגילוי מבחינת "והנורא אל עליון כו"⁸⁴. וגם הגילה היא השמחה שבבחינת פנימיות-הלב ועלמא דאיתכסא. ובענין לוחות-אחרונות שניתנו בהשאי⁸⁵.

והנה כדי שיומשך הגילוי מבחינת "והנורא אל עליון" בבחינה פנימית, עד שיומשך מזה בחינת "וגילו ברעדה", זהו על ידי גבורות וצמצומים דוקא⁸⁶. וזהו "תגל נפשי באלקי", שהוא בחינת שם אלקים, בחינת צמצום וגבורה. ובאמת, בחינת "אלקים" זה היינו כמו שכתוב (ויצא כח, כא): "והיה הו"ה לי לאלקים"⁸⁷. וזהו "הללי אלקיך ציון".

וכדי להמשיך בחינה זו, זהו על ידי בחינת "משפט". היינו

⁷⁹ ("שנאמר: ושמר ה' אלקיך לך את הברית ואת החסד, ואומר (עקב יג, יח): ונתן לך רחמים ורחמך והרבה וגו'. אבדו ישראל את שלחם, שנאמר (עמוס ו, יב): הפכתם לראש משפט ופרי צדקה ללענה; אף הקדוש ברוך הוא נטל את שלו, שנאמר (ירמיה טו, ה): כי אספתי את שלומי וגו', את החסד ואת הרחמים").

⁸⁰ ("והביאו את שלחן").

⁸¹ (ישעיה נד, י): "כי ההרים ימושו והגבעות תמוטינה וחסדי מאתך לא ימוש וברית שלומי לא תמוט אמר מרחמך ה'").

⁸² ("וכיון שביאו ישראל את שלחן והקדוש ברוך-הוא נתן את שלו, אומר הקדוש ברוך-הוא: אלו ואלו יעשו עטרה ונתנו בראשם של ישראל, שנאמר (הושע ב, כא-כב): וארשתיה לי לעולם, וארשתיה לי בצדק ובמשפט ובחסד וברחמים; וארשתיה לי באמונה, וידעת את ה'").

⁸³ וכמו שנתבאר גם כן בדבור המתחיל "וידעת היום" (לקמן ואתחנן ח, א).

⁸⁴ (נוסח תפלת שמונה עשרה).

⁸⁵ (ראה תנחומא תשא לא, פירוש רש"י תשא לד, ג).

⁸⁶ ועיין מה שנתבאר לעיל סוף דבור המתחיל "ויקח קרח" בענין חוטי הציצית (לעיל קרח, נה, א).

⁸⁷ כמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "שוכה ישראל" (לקמן שבת שוכה סה, ג) גבי יום הכפורים.

קדימת עשרת ימי תשובה.

אלא שנאמר השבח (תהלים קמו, טו): "הנותן שלג בצמר", דהיינו שגם בבחינת "שלג", בחינת "לבושיה", יומשך גם כן מבחינת "בצמר" שהוא בחינה עליונה יותר כנ"ל¹⁰⁵.

והנה ב' בחינות אלו נמשכים על ידי משפט וצדקה: כי עשרת ימי תשובה - בחינת "המלך המשפט"¹⁰⁶ וכנ"ל. וסוכות - בחינת צדקה¹⁰⁷.

ובענין "ציון במשפט תפדה" יש לומר עוד, על פי מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "תורה צוה"¹⁰⁸ בענין שלעתיד יאמרו ליצחק "כי אתה אבינו" (ישעיה סג, טז);

ובמה שנתבאר בענין "הנותן שלג", שבשלג יש תוקף הלבנונית כו¹⁰⁹; ומה שנתבאר במקום אחר בענין בגדי בד דכהן גדול ביום הכפורים¹¹⁰.

ו"שביה בצדקה" - כנ"ל :

— * —

מדות הרחמים" המתגלים ביום הכפורים⁹⁹. והוא נמשך על ידי בחינת משפט הנ"ל שעושה האדם בנפשו, שלכן נאמר ביום הכפורים (אחרי טו, לא): "ועניתם את נפשותיכם"¹⁰⁰; וגם על ידי התורה שנקרא "משפט" ממשכיכם "י"ג מדות הרחמים"¹⁰¹.

אך ענין בחינת החסד, דמשמע שהוא למעלה גם מבחינת הרחמים, וכיון שהרחמים הם בחינת רחמים גדולים - "י"ג מדות הרחמים", אם כן מהו עוד ענין החסד?

אך הענין:

דהנה לעיל מיניה דהאי קרא "ציון במשפט תפדה" כתיב (ישעיה א, יח): "לכו נא ונבכה יאמר ה', אם יהיו חטאיכם כשנים - כשלג ולבינו, אם יאדימו כתולע - בצמר יהיו".

והנה ענין "כשלג ולבינו" זהו ענין "לשון של זהורית" שהיה מלבין ביום הכפורים¹⁰². והיינו על ידי המשכת "י"ג מדות הרחמים", שעל זה נאמר (דניאל ז, ט): "ועתיק יומין יתיב, לבושיה בתלג חיוור"¹⁰³;

אך בחינת "בצמר יהיו" הוא בחינה עליונה יותר, והוא מה שכתוב (דניאל שם): "ושער רישיה בעמר נקא", שבחינת "שער רישיה" הוא מבחינת עצמיות על דרך משל, ולמעלה מבחינת "לבושיה". וזהו ענין החסד שלמעלה גם מבחינת "י"ג מדות הרחמים".

וכמו שכתב ב"עץ חיים" (פרק ה וריש פרק ז), שבחינת "שער רישיה" על דרך משל, הן המשכות מבחינת פנימית חסד-עליון שבבחינת אין סוף ממש, שאין בו שום תערובות דין כלל. מה שאין כן בבחינת "בתלג חיוור" יש עדיין קצת תערובות דין גם כן, שהרי יום הכפורים נקרא "יום הדין והמשפט".

וגם אמרו רז"ל בענין הרחמים: "כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו"¹⁰⁴ - הרי יש בזה בחינת דין. בשגם, כי הרחמים אינו אלא על מי שצר לו ועל העניים, אבל החסד הוא בין לעניים בין לעשירים. וזהו ענין "בצמר יהיו".

ועיקר התגלות בחינת חסד-עליון הזה הוא בחגי-הסוכות אחר

¹⁰⁵ ועיין מה שנתבאר מזה על פסוק "שבת שבתון הוא לכם" (לקמן יום הכפורים עא, ב).

ועיין מה שנתבאר סוף דבור המתחיל "האזינו השמים" (לקמן האזינו עג, א ואילך), ^א ^ב בענין סוכות, שהוא בחינת "איהיה כטל לישראל" (הושע יד, ו), אתערוטא-דלעילא שלמעלה מאתערוטא-דלתתא.

ויש לומר, שזהו גם כן בחינת החסד "כי חפץ חסד הוא" (מיקה ז, יח).

¹⁰⁶ (טור ושלחן ערוך אורח חיים ריש סימן תקפ"ב).

¹⁰⁷ כמו שכתוב ב"פרי עץ חיים" סוף שער הסוכות, בשם הר"ן. ועיין מה שנתבאר ^א ^ב ^ג סוף דבור המתחיל "וכל בניך" (לקמן ראה ל, ד), בענין בצדקה תכונני" (לקמן ל, ג ואילך).

¹⁰⁸ (לקמן ברכה צו, ג. פרק ה).

¹⁰⁹ (מאמרי אדמו"ר הוגן תקס"ז עמוד קמו).

¹¹⁰ (לעיל אחרי כג, ואילך).

⁹⁹ וכמו שנתבאר לקמן סוף דבור המתחיל "כי ההרים ימושו" (לקמן תצא מא, א).

¹⁰⁰ ועיין מה שנתבאר לעיל בדבור המתחיל "ראיתי והנה מגורת זקב" (לעיל בהעלותה לה, א) בענין הכתיחה והביטוש שאדם עושה בעצמו, שעל ידי זה ממשוך גילוי בחינת "י"ג מדות הרחמים", "כשמן הטוב כו יורד על הזקן כו". עיין שם.

¹⁰¹ כמו שנתבאר סוף דבור המתחיל "אחרי הוי"ה אלקיכם תלכו" (לקמן ראה כ, ב). וכמו שנתבאר גם כן סוף דבור המתחיל "אני לדודי" (לקמן ראה לג, ג) בענין "הרועה בשושנים" - "ששונים הלכות".

¹⁰² כמו שכתוב במשנה: סוף פרק ו' דיומא (סו, א), ובפרק ט' דשבת (פט, ב).

¹⁰³ וכמו שנתבאר מזה בדבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר" (ראה לעיל אחרי כח, א).

¹⁰⁴ (ברכות לג, א).